

Şarkî Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi

I.Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Bulgaristan cephesinin çökmesiyle Bulgaristan 29 Eylül 1918 tarihinde itilaf devletleriyle Selanik Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekildi. Mütareke İtilaf devletlerine Bulgaristan topraklarından kuvvet geçirme hakkını vermekteydi. Bu tarihte Osmanlı Devleti'nin Trakya'da iki muhafız taburu bulunuyordu. Bölgeye yapılacak bir saldırıda bu kuvvetlerin bölgeyi korumaya kâfi gelmeyeceği düşüncesi hükümeti tedirgin etmekteydi. Bunun üzerine Genelkurmay, I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'i bölgeye gönderdi.

Diğer taraftan Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Boğazlar ve Marmara bölgesinin İtilaf devletlerinin kontrolüne geçmesi Doğu Trakya'yı Anadolu'dan ayırdı. Bütün Trakya'nın savunulması görevi I. Kolorduya düşüyordu. Bu durum devlet adamları ve kamuoyunda beliren endişeleri bir kat daha artırmaktaydı. Talat Paşa Berlin ziyareti dönüşünde bölge halkına yaptığı konuşmada, baş gösteren tehlikeli duruma işaret etti ve Trakyalıları örgütlenmeleri konusunda uyardı. Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Edirne Milletvekili Faik Bey'e (Kaltakkıran) Bulgaristan'ın barış konferansında Doğu ve Batı Trakya'yı almak amacıyla faaliyet gösterdiğini, "Trakya Komitesi" adıyla bir teşkilat kurduğunu anlattı. Trakyalıların da Trakya'nın doğu-batı ayrımı olmaksızın Tük olduğunu ortaya koyacak belgeleri toplamalarını ve bir cemiyet kurmalarını istedi. Kendisinin de belge temininde onlara yardımcı olacağına dair söz verdi. Aynı gün henüz İstanbul'da bulunan Talat Paşa ile görüşen Faik Bey, Reşat Hikmet Bey'in verdiği bilgi ve tavsiyeden bahsetti. Talat Paşa bunun üzerine hemen Edirne'ye gitti ve şehrin ileri gelenleriyle görüşerek cemiyetin kurulması için çalışmaları gerektiğini söyledi. İstanbul'daki Teşkilat-ı Mahsusa yöneticileri de Batı Trakyalılara vatanlarının geleceği için bir Cemiyet kurmalarını önermekteydiler.

Bütün bunların etkisiyle İstanbul'da Edirne Mebusu Faik (Kaltakkıran) ve Belediye Reisi Şevket (Dağdeviren) beylerle tüccardan Kasım (Yolageldili) Efendi bazı yurtsever Edirnelilerle 2 Kasım 1918'de Kasım Bey'in İstanbul'daki Küçük Kınacıyan Hanında bir araya geldiler. Bu toplantıda merkezi Edirne olmak ve Trakya'da şubeleri bulunmak üzere bir cemiyet kurmaya karar verdiler. Faik Bey dışındakiler Edirne'ye giderek gerekli çalışmalara başladı. Bu sırada İstanbul'da toplanan Batı Trakyalılar da "Batı Trakya Komitesini" kurmuşlardı. Mehmet Şeref (Aykut) Bey'in teklifiyle Cemiyete Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adının konulması uygun görüldü. Böylece Cemiyet fiilen kurulmuş oldu. Cemiyetin adına gelince, Faik Bey, Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti denilmesini teklif etmiş, Şeref Bey de Trakya'nın tarihi adının Paşaeli olduğunu söyleyince cemiyetin adının Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olması kararlaştırılmıştır. Alınan karar gereği Faik Bey İstanbul'da kalırken, Edirne'ye gidenler orada Cemiyetin adında ufak bir değişiklik yaparak Kasım 1918'de Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi'ni kurmuşlardır. Cemiyetin evrakları Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgali sırasında cemiyet üyeleri tarafından yakılmıştır. Bu nedenle kuruluş günü tam olarak bilinmemektedir.

Cemiyetin kurucuları, Edirne Müftüsü Mestan, Edirne Belediye Reisi Şevket, Avukat Şeref Aykut, Maksut Beyzade Derviş, Müftüzade Cemal, Nazmi Beyzade İsmail, Ali Rıza Efendizade, Ali Seyfi (Tülümen), Komanlızade Ömer'dir. Cemiyetin ilk reisi Edirne Müftüsü İskeçeli Mestan Efendi'dir.

Cemiyetin Trakyalılara hitaben yayınladığı beyannamesinde kuruluş amacı, Trakya'nın Türk olduğunu tüm Avrupa ve Amerika özellikle, I. Dünya Savaşı'nın galibi olan devletlere belgelerle barış yoluyla anlatmak ve bu yolla Türklerin

haklarını müdafaa etmekte. Cemiyet üyeleri aralarındaki her türlü görüş farklılıklarını bir kenara bırakacak, Trakya davasını partiler üstü bir vatan davası olarak ele alacaklardı.

Cemiyetin programı şöyle tespit edilmiştir:

1-Trakya'nın Osmanlı Padişahlığındaki rabita ve tamamiyet-i mülkiyesinin temini maksadıyla Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi namında bir cemiyet teşkil edilmiştir.

2-Cemiyetin merkezi idaresi Edirne şehridir.

3-Heyet-i idarenin itimad-ı tammesini haiz zevattan mürekkep irsal edeceği mesul murahhaslar vasıtasıyla memalik-i ecnebiyede ve payitahtta makasidini müdafaa edecektir.

4-Cemiyetin gayesi; Cemiyeti Akvam nazariyesinin müessisi olan Wilson prensiplerine riayetle memleketin hakkı hâkimiyet ve tamamiyetini kanun dairesinde müdafaa ve istihsaldir.

5-Cemiyet bir reis ve on iki azadan mürekkep idare ile tedvir edilir.

6-Cemiyetin bütün teşebbüsâtı senedat vesaik üzerine müessis olarak haricen ve dahilen neşriyat ve telkînat ile meşru davasını ve tarihe müstefid olan hakkını müdafaa ve istihsal eylemektir.

7-Cemiyetin Osmanlı Padişahlığında mevcut fırkalardan hiç biriyle alakası yoktur.

8-Cemiyet kanun mucibince kendi idrak edeceği menabi ile tedviri mesalih eyleyecektir.

9-Makasadı cemiyet olan Trakya birliği tamamiyetinin husulüyle cemiyet infisah edecektir.

10-Cemiyet kavanin-i Devlet-i Aliyye'ye tabi bir şahs-ı manevîdir.

Cemiyetin programı ve beyannamesinde tarih yoktur. İlk zamanlarda her liva adına Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu adına ikişer kişiden oluşan sekiz kişilik bir merkez heyeti vardı. Faik (Kaltakkıran) ve Kasım (Yolageldili) beyler de Cemiyetin İstanbul delegeleri olarak çalışmaktaydılar. Yayın organı, 2 Aralık 1918'de yayın hayatına giren Trakya Paşaeli gazetesidir.

Doğu Trakya'ya önce bir Fransız alayı gelmiş ve 4 Kasım 1918'de Uzunköprü-Sirkeci demiryolunu ele geçirmiş fakat bir süre sonra demiryolunun korunmasını Yunanlı bir tabura bırakmışlardır. 9 Ocak 1919'da Yunanlılar Uzunköprü-Hadımköy demiryolunu işgal ederek Doğu Trakya'ya da yayılmışlardır. Bölgedeki Rumlar bundan cesaret alarak Türklere baskı ve zulüm yapmaya başlamışlardır.

Bölgenin Yunanlılar tarafından işgali üzerine Trakya Paşaeli Heyet-i Osmaniyesi harekete geçmiş, 22 Ocak 1919'da İstanbul'da bir toplantı yapmıştır. Burada gerçek sahiplerinin Türkler olduğu ve parçalanamayacağı vurgulanan Trakya'nın, gerekmesi halinde geleceği için oylama yapılabileceği belirtilmiştir. İşgale karşı ise Trakyalıların birleşerek derhal harekete geçmeleri yönünde karar alınmıştır. Cemiyetin İstanbul üyeleri İstanbul Hükümeti'yle, İngiltere ve Amerika yüksek komiserlikleri nezdinde temasa geçmişlerdir. Cemiyet, Batı Trakya'daki Bulgar ve Yunanlılarla mücadele ederek Bulgarların bölgedeki Türklere karşı işledikleri mezalimi basın yoluyla protesto etmiştir. Cemiyet tarafından İstanbul basınına iki uzun açıklama yapılmıştır. Trakya'da plebisit yapılması fikri ortaya atılmış ve bölgedeki Müslümanların sayıca fazla oldukları verilerle ispat edilmeye çalışılmıştır. Türklerin Doğu ve Batı Trakya'daki demografik, ekonomik, kültürel ve tarihsel üstünlük ve haklarını anlatan harita, broşür ve grafikler hazırlamıştır.

Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a gönderilen bir mektupta bölgenin Türklere ait olduğu belirtilmiştir.

İzmir'in işgali üzerine sadaret makamına protesto telgrafı gönderenler arasında cemiyette bulunmaktadır. Açıklamalar yaparak basında Türkler hakkında çıkan asılsız haberleri düzeltmeye çalışmıştır. Paris Barış Konferansı'na bir heyet seçmiş, ancak Paris'e gitmek için vize alamayan heyet, Roma'dan geri dönmek zorunda kalmıştır.

Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin uğraştığı sorunlardan birisi de Batı Trakya'dan baskı gören ve zorla Doğu Trakya'ya göç ettirilmiş olan Müslümanların iskanını sağlamaktır. Yunanistan, Batı Trakya'daki Rum nüfusunu artırmak amacıyla Yunanistan'dan getirdiği Rum göçmenleri bölgeye yerleştirmiştir. Doğu Trakya'da 40 bin kadar Batı Trakyalı Müslüman göçmen bulunmaktaydı.

Diğer taraftan Cemiyetin temsilcileri İstanbul'da bulunduğu dönemde, Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret etmişler ve işgale karşı neler yapmaları gerektiği konusunda fikir almışlardır. Hatta onu bu hareketin başına geçmeye davet etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa " *tehlikede olan yalnız Trakya değildir. Bütün Türk vatani kaybolmak üzeredir... Böyle parça parça çalışacağımıza, bütün memleket mukadderatını idare edecek, ele alacak bir teşekkül meydana getirip beraber çalışsak nasıl olur?*" cevabını vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da Millî Mücadele'nin temellerini attıktan sonra, Trakya sorununa el atmış, Edirne'de I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya şu talimatı vermiştir:

"İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti üyeleriyle görüşmüştüm. Şimdi zamanı geldi. Kendileriyle mahremane görüşünüz. Derhal teşkilat yapsınlar ve buraya, gizlice bir iki murahhas göndersinler. Bunlar gelinceye kadar beni vekil tayin etsinler"...

Böylece I. Kolordu'yu Anadolu'ya bağlamış, Erzurum ve Sivas kongreleri kararlarıyla da milli cemiyetlerin vatanın kurtuluşu yolunda birleşmelerini istemiştir. Batı Trakya o tarihte misak- milli sınırları dışında kaldığından kongrelerde bu bölgeyle ilgili bir hüküm yer almamıştır.

Trakya Paşaeli Cemiyeti başlıca beş kongre toplamıştır. 10 Temmuz 1919, 16 Ekim 1919 tarihinde toplanan iki kongrede merkez heyetinde açılan reis ve azalıklar yerine yenisini seçmek gibi idari konular görüşülmüştür. Cemiyet, 1920 yılı Ocak ayında Edirne'de üçüncü kongresini toplamıştır. Kongrede, silahlı milli müfrezeler kurulması konusu ele alınmış, "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Edirne Heyeti Muvakkatesi Heyeti" adıyla merkezde ve bağlı yerlerde ayrı bir teşkilat meydana getirilmesine karar verilmiştir. Bu sırada Son Osmanlı Mebusan Meclisi de İstanbul'da toplanmıştı. Trakya'dan Faik (Kaltakkıran), Şeref (Aykut) ve Galip Bahtiyar beyler Trakya Paşaeli Cemiyeti adayları olarak bu meclise katıldılar. Meclis misak-ı milliyi kabul etti. Bunun üzerine harekete geçen İtilaf devletleri, Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni dağıttılar ve 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler. Aralarında Faik Kaltakkıran ve Şeref Aykut'un da bulunduğu çok sayıdaki mebus Malta'ya sürgüne gönderildi.

İstanbul'un işgali, Doğu Trakya'nın İstanbul ile irtibatını tamamen koparmıştır. Bunun üzerine Cafer Tayyar Paşa, Heyet-i Temsiliye'nin isteğine uyarak Doğu Trakya'nın İstanbul ile ilişkisini kesmiştir. Seferberlik kararı almış ve örfi idare ilan etmiştir. Alınan kararları görüşmek üzere, 31 Mart 1920'de Lüleburgaz Kongresi toplanmıştır. Kongrede alınan kararlardan biriside "Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Merkez Heyeti" adıyla yeni ve sürekli bir silahlı savunma teşkilatı kurulmasıdır. Bir diğer karar ise, Sivas Kongresi kararlarına uygun olarak yapılmış örgütlenmenin "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" ile olan ilişkilerinin kesilmesidir. Bundan sonra teşkilat Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Merkez Heyeti'ne bağlı olarak bağımsız hareket edecektir.

San Remo Konferansı'nda Edirne Vilayeti'nin Yunanistan'a verileceği hakkındaki haberler duyulur duyulmaz Trakya Müdafaa-i Heyet-i Merkeziyesi, Lüleburgaz Kongresi kararlarına dayanarak halkın direnme konusundaki fikirlerini öğrenmek ve gerekli tedbirleri almak istemiştir. Trakya Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti, İstanbul'daki durum hakkında devlet adamlarından bilgi almak üzere bir heyet oluşturmuş ve İstanbul'a göndermiştir. Cafer Tayyar Paşa da İstanbul'a gitmiştir. Ancak haberler hiçte iç açıcı değildir. Paşa'nın döndüğü 2 Mayıs 1920'de Edirne'de toplanan Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti birtakım kararlar almıştır. Bu kararlardan birisi de 9 Mayıs'ta Büyük Edirne Kongresi toplanmasıdır. 236 delegenin katıldığı kongrede Trakya'nın silahla savunulması ve bölgeyi ilgilendiren konular ele alınmıştır. Kongrenin beşinci günü yapılan toplantıda "Trakya Paşaeli Cemiyeti" ile "Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti" nin görevleri ve her iki Cemiyetin birleştirilmesi konusu görüşülmüş yapılan oylama sonucunda "Trakya Paşaeli Cemiyeti" ve "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" isimleri birleştirilmiş ve "Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Yunanlıların 20 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'yı işgal etmesi üzerine baskı ve işkence altında kalan cemiyet üyelerinin bir bölümü Bulgaristan'a geçmiş bir kısmı da İstanbul ve Ankara'da mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Bu mücadele Doğu Trakya'nın Mudanya Mütarekesi sonrasında TBMM'ye teslimine kadar devam etmiştir. Cemiyet, Halk Fırkasının (9 Eylül 1923) kurulmasına kadar Trakya'nın kalkınmasına hizmet etmiştir.

Nurten ÇETİN

KAYNAKÇA

ALTINEL, Cem, **Şevket Dağdeviren ve Edirne'si**, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2017.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 2001.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, "Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi Nasıl Kurulmuştu?", **Taha Toros Arşivi**, s.3027-3031.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Trakya'da Millî Mücadele**, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1992.

DOĞRUÖZ, Türkan, "Kırklareli Belediye Başkanı Süleyman Şevket Dingiloğlu'nun, Biyografisi ve Millî Mücadele'ye Katkıları", **Millî Mücadele'nin 100. Yılına Armağan** Ed. İlker Alp, Nurten Çetin, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2019.

GÜNER, Zekai, **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

TOKER, Mustafa, **Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kongre Tutanakları (9 Mayıs 1920-13 Mayıs 1920)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2016.

Trakya Paşaeli, 1918.

22/07/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sarki-trakya-pasaeli-mudafaa-heyet-i-osmaniyesi/?pdf=3360> adresinden erişilmiştir

